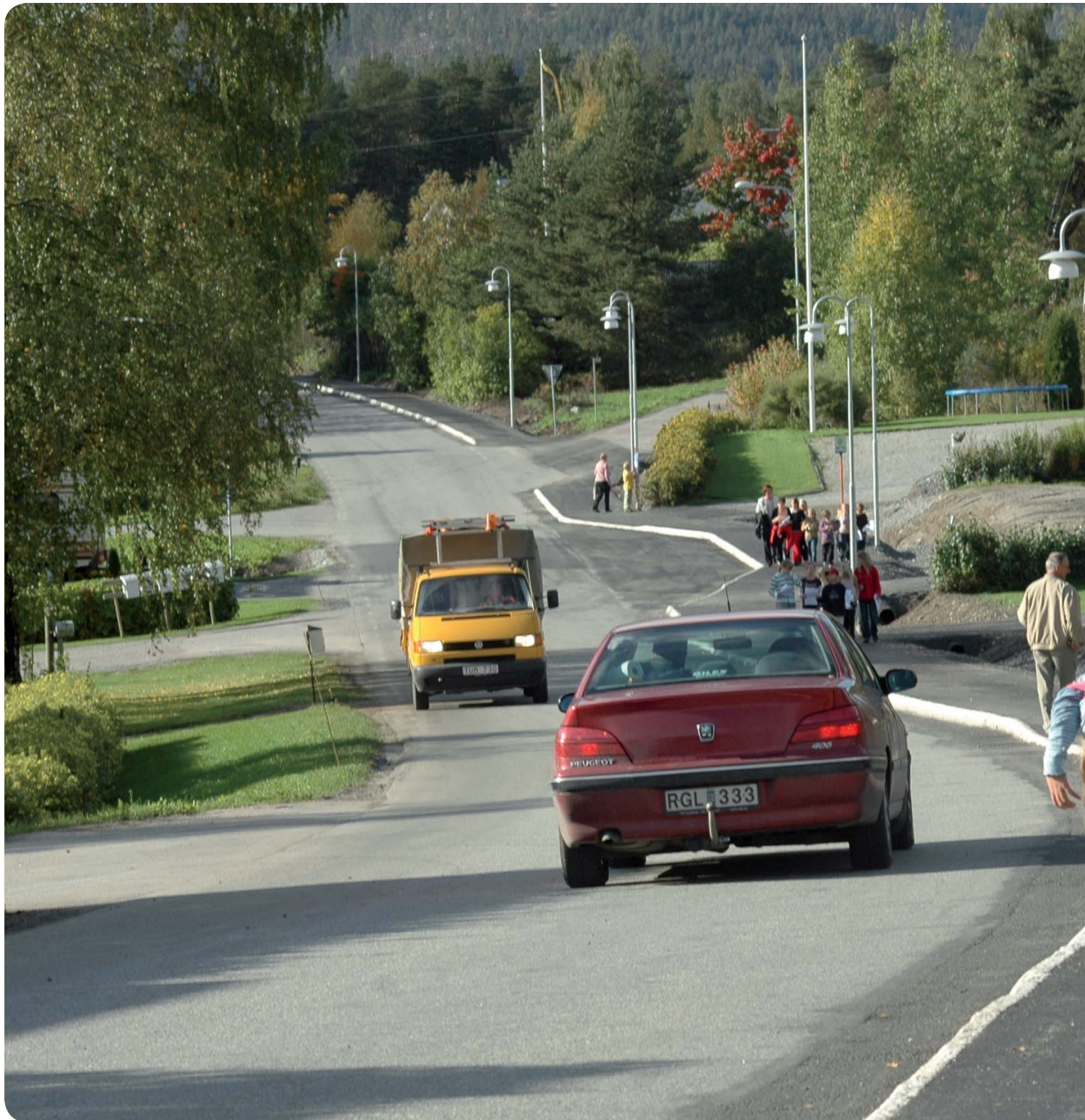

Stöd till skolans arbete med trafik

Gemensamt underlag
och några exempel

Ett gemensamt stöd till skolans arbete med trafik

Trafikverket och Sveriges Kommuner och Lands-ting har bildat en samarbetsgrupp med myndigheter och aktörer inom trafikområdet för att kunna ge ett gemensamt stöd till grundskolans arbete med trafikfrågor. Denna samarbetsgrupp består av Trafikverket, Skolverket, Sveriges Kommuner och Landsting, Rikspolisstyrelsen och Nationalföreningen för trafiksäkerhetens främjande NTF.

Tidigare har det inte funnits en gemensam grundsyn för hur trafikfrågor bör behandlas i skolan. Olika myndigheter och aktörer har haft olika fokus och inriktning. Med ett gemensamt stöd till skolans arbete med trafik finns det goda förutsättningar för att stödet blir till nytta för skolan, dess ledning och pedagoger.

Denna folder beskriver samarbetsgruppens utgångspunkter för stödet till grundskolans och övriga obligatoriska skolors arbete med trafik. Hur stödet ska utformas beskrivs i en separat handlingsplan.

Bakgrund

Våren 2007 lämnade Vägverket ett svar på ett regeringsuppdrag om hur skolans arbete med trafikfrågor kan stödjas. Ett av förslagen var att trafik- och samhällsplaneringsfrågor kan ingå i lärandet för hållbar utveckling.

Tidigare läroplaner har innehållit detaljerade anvisningar för hur trafikfrågor i skolan ska behandlas. I Lpo94 (Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet) omnämns trafik under rektors ansvar. Rektorn har ett särskilt ansvar för att: "...ämnesövergripande kunskapsområden integreras i undervisningen i olika ämnen. Sådana kunskapsområden är exempelvis miljö, trafik, jämställdhet, konsumentfrågor, sex och samlevnad samt riskerna med tobak, alkohol och andra droger".

För närvarande pågår arbetet med ny läroplan och nya kursplaner för skolan som kommer att införas år 2011. Undersökningar visar att det finns ett behov av stöd till skolan. Mot denna bakgrund vill samarbetsgruppen stödja skolan att arbeta med trafikfrågor som en del i lärandet för hållbar utveckling.

Lärande för hållbar utveckling

År 2000 antogs en deklARATION i FN av världens stats- och regeringschefer där ett av målen är att lärandet för hållbar utveckling ska införlivas i all utbildning, det så kallade "årtiondet för lärandet för hållbar utveckling". Årtiondet är mellan åren 2005 och 2014. År 2004 publicerades betänkandet "Att lära för hållbar utveckling" (SOU 2004:104). Betänkandet visar på viktiga karaktärsdrag för lärandet för hållbar utveckling:

Tvärvetenskap¹

Många och mångsidiga belysningar av ekonomiska, sociala och miljömässiga förhållanden och förlopp behandlas integrerat med stöd av ämnesövergripande arbetssätt.

Målkonflikter och synergier

Målkonflikter och synergier mellan olika intressen och behov klarläggs.

Globalt och lokalt

Innehållet spänner över lång sikt från dåtid till framtid och från det lokala till det globala.

Demokrati

Demokratiska arbetssätt används så att de lärande har inflytande över utbildningens form och innehåll.

Verklighetsförankring

Lärandet är verklighetsbaserat med nära och täta kontakter med natur och samhälle.

Problemlösning och handlingsberedskap

Lärandet inriktas mot problemlösning, stimulerar till kritiskt tänkande och handlingsberedskap.

Process och produkt

Utbildningens process och produkt är båda viktiga.

Detta dokument avgränsar sig till att beskriva hur trafik-, miljö- och samhällsplaneringsfrågor kan behandlas i skolan för en hållbar utveckling av transportsystemet.

Innehåll i lärande för hållbar utveckling

Ett undersökande arbetssätt är en viktig utgångspunkt för lärandet för hållbar utveckling av transportsystemet. Det kan gälla olika företeelser i trafiksystemet såsom t ex förhållanden i närsamhället där det är naturligt att trafiksäkerhet och mobilitetsfrågor ingår, relationer mellan trafik, miljö och hälsa, mellan individ och samhälle eller politiska beslutsprocesser som berör transportsystemets utformning.

Att använda närsamhället som utgångspunkt är en fördel eftersom det är i lokalsamhället, utmed skol- och fritidsvägarna, på väg till kamrater och släktingar, idrottsplatsen, badsjön osv. som barn och unga får sina första erfarenheter av hur samhället och trafiksystemet är uppbyggt och fungerar.

I skolan kan eleverna genomföra olika undersökningar, för de yngre barnen mer lokalt och med stigande ålder även kommunalt, regionalt, nationellt och globalt.

Med barns egna erfarenheter som grund kan skolan initiera och genomföra olika studier t.ex. i närsamhället som leder till att barn får insikter och kunskaper om samband och strukturer. I detta arbete kan bland annat mobilitets-, trafiksäkerhets-, miljö-, trygghets- och tillgänglighetsfrågor ingå.

Det är viktigt att eleverna reflekterar kring hur de själva kan påverka sin säkerhet. Exempel på detta är användandet av cykelhjälm, men även hur det egna valet av transporter påverkar hälsan, miljön och mobiliteten.

¹Rubrikerna är hämtade från IVL Svenska miljöinstitutet AB

En gemensam handlingsplan

En gemensam handlingsplan har tagits fram av samarbetsgruppen. Planen är indelad i följande fem områden: Förutsättningar, Mål, Utveckling, Kommunikation och Goda exempel. Syftet med planen är att strukturera det gemensamma stödet. Samarbetsgruppen ska bland annat tydliggöra frågor som berör trafik, miljö och samhällsplanering. Enligt planen ska en uppföljning och revidering ske årligen.

Förslag till mål för skolans arbete med trafik

Utifrån de viktiga karaktärsdragen, läroplanen och transportpolitiska mål har samarbetsgruppen tagit fram förslag till mål för skolans arbete med trafik. Genom skolans undervisning ska eleverna ges förutsättningar att utveckla förmågan att:

1. reflektera över transportsystemets utformning, funktion och användning och hur det kan anpassas till en långsiktig och hållbar utveckling,
2. analysera och kritiskt granska trafikens fördelar och nackdelar ur olika individ- och samhällsperspektiv,
3. reflektera över hur egna val och handlingar påverkar miljö, hälsa och trafiksäkerhet för sig själv och andra,
4. undersöka och värdera hur olika trafikmiljöer påverkar människor och föreslå förbättringar samt
5. söka information om trafikens konsekvenser från medier och andra källor samt värdera dess trovärdighet och relevans.

Vad kännetecknar goda exempel?

En del i det gemensamma stödet är att ta fram ett antal goda exempel. Som stöd för bedömning av i vilken utsträckning ett exempel svarar mot arbetet för en hållbar utveckling har ett antal kännetecken tagits fram. Kriterierna är formulerade med ledning av läroplan, karaktärsdragen för lärande för hållbar utveckling, transportpolitiska mål och FN:s konvention om barnets rättigheter. Kriterierna är indelade i tre grupper:

Organisation och dokumentation

- Arbetet är väl dokumenterat avseende bakgrund, mål, syfte och genomförande.
- Arbetet är ämnesövergripande och ger möjlighet till överblick och sammanhang.
- I arbetet analyseras och definieras problem och presenteras förslag till lösningar som bidrar till ett hållbart transportsystem och ökar den egna säkerheten.

Perspektiv

- Trafik- och samhällsplaneringsfrågor belyses ur flera perspektiv för olika trafikantgrupper.
- Ett historiskt och ett lokalt/regionalt/nationellt/globalt perspektiv ingår om det är lämpligt.

Elevernas delaktighet

- Eleverna har inflytande och är delaktiga vid planering och genomförande av arbetet.
- En tydlig anknytning finns till elevernas vardagliga situation i trafiken.
- Eleverna genomför undersökningar som de bearbetar, analyserar, värderar och diskuterar.
- Eleverna undersöker och reflekterar kring risker i trafiken och hur de själva, utifrån sina förutsättningar, kan påverka sin egen och andras trafiksäkerhet och trygghet.
- Eleverna genomför undersökningar i samarbete eller kontakt med föräldrar, planerare och andra samhällsfunktioner.

Vilket stöd kan myndigheterna och organisationer bidra med?

Förutom att ta fram ett gemensamt underlag till att stödja skolans arbete med trafikfrågor kan de enskilda myndigheterna och organisationerna ge olika former av stöd.

Trafikverkets uppgift är att inhämta och sprida kunskap och information om tillgänglighet, framkomlighet, miljö, hälsa och säkerhet. Trafikverket ska samverka med andra aktörer och vidta åtgärder i syfte att nå de transportpolitiska målen. Trafikverket ska ge stöd i olika former för att visa hur skolans arbete med trafikfrågor kan breddas till lärandet för hållbar utveckling. Detta kommer att göras till exempel genom att publicera information och goda exempel på Internet, ge ut skrifter och genom att sprida information på olika sammankomster. Trafikverket avser att stödja och dokumentera försöksverksamheter för att ta fram goda exempel. Trafikverket tillhandahåller fakta inom ett stort antal områden som kan användas i skolarbetet. Skolan är också en viktig samarbetspartner för verket vid samråd i planering och byggande. I skolan kan barn och unga utveckla ett intresse för planering av närsamhället så att de vill, kan och vågar delta i arbetet med att förbättra sin närmiljö.

Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) är en intresseorganisation för bl.a. Sveriges 290 kommuner. SKL driver medlemmarnas intressen och erbjuder dem stöd till verksamhetsutveckling samt råd och service. När det gäller kommunernas och skolornas arbete med trafik är SKL:s roll att sammanställa och sprida kunskap, skapa möjlighet till utveckling, erfarenhetsutbyte och samverkan samt påverka regelverk, råd och riktlinjer för kommunernas arbete. En del i arbetet består i att visa på goda exempel för hur kommuner kan arbeta med trafikfrågor på ett framgångsrikt sätt. SKL sprider kunskap och goda exempel inom trafikområdet genom bl.a. idéskrifter, nyhetsblad och kurser och konferenser.

Skolverket stödjer förskolor och skolor med utvecklingsinsatser inom nationellt prioriterade områden. Exempel på sådana insatser kan vara webbaserad information och inspirationsmaterial som lärande exempel.

Skolverket kan informera om hur frågor om trafik och transporter kan kopplas till uppdragen i läro- och kursplaner och ge exempel på hur det kan integreras i skolornas undervisning och övriga verksamhet. Inom ramen för Skolverkets arbete med styrdokument uppmärksammas också dessa frågor.

Nationalföreningen för trafiksäkerhetens främjande (NTF) kan genom opinionsbildning öka politikernas, myndigheters, organisationers, företags och enskilda medborgares förmåga och vilja att ställa krav på och själva bidra till bättre trafiksäkerhet och folkhälsa. NTF kan bidra med stöd till och utbildningar av lärare. Detta kan göras genom exempelvis stöd vid planering av temaarbete, mätningar runt skolor, inventering av trafikmiljön. NTF kan även i samverkan med aktiva lärare och andra organisationer (t.ex. miljöorganisationer) ta fram stödmaterial till skolorna. NTF kan dessutom ansvara för en gemensam nationell portal för stöd till skolan.

Polisens grundläggande uppgift är, enligt polislagen, att upprätthålla allmän ordning och säkerhet. En del i detta arbete är att genom övervakning se till att trafikreglerna efterlevs så det nationella trafiksäkerhetsmålet att ingen ska dödas eller skadas i trafiken kan uppnås. Polisen kan ha en konsultativ roll gällande lagkunskap i trafikfrågor till skolans personal (ej undervisning). Genom att initiera ett nära samarbete mellan skolorna och den lokala polisen så kan man gemensamt arbeta kring aktuella problem på orten – utifrån aktuell information om trafikläget. Polisen har redan idag ett samverkansprojekt tillsammans med SKL där dessa frågor finns med. Polisen kan även utföra trafikkontroller runt skolorna vid strategiska tidpunkter för att förbättra trafiksäkerheten för elever och skolpersonal.

Förutom de uppräknade myndigheterna och organisationerna finns det naturligtvis fler aktörer som kan bidra med olika former av stöd till skolans arbete med trafik.

Trafik och samhällsplanering

- en del i lärandet för hållbar utveckling

Miljön som är närmast bostaden och skolan betyder mest för barnens utveckling eftersom de tillbringar största delen av sin tid där. För barnen är det i närmiljön som merparten av aktiviteter sker, upplevelser görs och erfarenheter vinnas. Utformningen av området närmast boendet och skolan har också stor betydelse för barnens kontakter med kamrater och vuxna utanför familjen. Det handlar då både om att skapa en närmiljö som är säker och av barnet uppfattas som trygg och att stödja barnen så att de efterhand som de blir äldre och får större frihet, kan använda sin trafikmiljö på ett säkert sätt.

För yngre barn, med snäv aktionsradie är den omedelbara närmiljön runt hemmet och förskolan eller skolan den viktigaste. Allt efterhand – med ökad ålder – utvidgas aktionsradien så att skolvägar och hela tätorten behöver ses i ett perspektiv utifrån barn och ungdomars självständiga mobilitet.

Att utveckla miljön runt bostäder och skolor och i tätorter bidrar positivt till barnens utveckling, lärande och hälsa. Det är också lätt att integrera dessa frågor i olika temaarbeten på skolorna. Den möjlighet till delaktighet och inflytande som eleverna ges är en viktig utgångspunkt för ett reellt arbete med lärande för hållbar utveckling.

Att barnen blir äldre innebär också att deras frihet och egna ansvar ökar. De måste kunna ta egna beslut om hur man bör agera för att inte utsätta sig för stora risker. Också i detta perspektiv är den fysiska närmiljön viktig samtidigt som det sociala sammanhanget gradvis blir av större betydelse.

Följande exempel är hämtat från skolor som arbetat med trafik som visar på hur olika arbetet i skolan kan integreras i lärandet för hållbar utveckling och tillsammans med exempelvis frågor om miljö, säkerhet och hälsa bilda en helhet.

Goda
exempel

Trafikfrågor en del i lärandet för hållbar utveckling

Ett dialogprojekt genomfördes vid Öde skola på Alnö i Sundsvalls kommun. Eleverna deltog i planeringen och genomförandet av arbetet och för att få sammanhängande arbetspass användes tid inom alla ämnen.

Projektet inleddes med att ta fasta på barnens egna erfarenheter, det vill säga att varje barn fick beskriva sin upplevelse av skolvägen i ord och bild. Därefter markerades barnens skolvägar på kartor och beräkningar gjordes av skolvägarnas längd.

Det fanns tre delar i projektet, Alnö förr, nu och i framtiden. Som stöd för den första delen, Alnö förr, formulerade barnen frågor inför intervjuer av äldre personer. Intervjuerna redovisades i bild och skrift som visar hur Alnö har förändrats över tid. Bron som byggdes till fastlandet fick en stor påverkan, men även kommunsammanslagningen påverkade livet på Alnö. Varje elev sammanställde sitt arbete i ett häfte.

Med stöd av tidigare undersökningar genomfördes en probleminventering av Alnö centrum (Alnö nutid). Utifrån denna inventering tog barnen fram ett antal förslag till förbättringar. Eleverna tog även fram en nutidsbeskrivning på engelska. Eleverna gjorde också en framtidsversion av Alnö centrum där de beskrev i bilder och med bildtext hur de önskade att centrum ser ut om ett antal år. Elevernas arbeten redovisades och diskuterades genom en utställning för föräldrar och kommunansvariga.

Avslutningsvis finns reflektioner och analys av projektets resultat samt vilka områden som återstod att utforska. Bland annat hade eleverna inte arbetat med fritidsvägarna. Detta framhålls som ett framtida arbetsområde. I beskrivningen anges:

Genom att kartlägga miljöproblem med särskild inriktning på trafikfarliga ställen lär sig eleverna se och reflektera över den byggda miljön. De utvecklar på så sätt en miljömedvetenhet. De utvecklar dynamiska färdigheter som förmågan att ta initiativ och ansvar. Detta är viktiga förutsättningar för att nå ett lärande för hållbar utveckling av vårt samhälle.

Det finns en tydlig projektplan som innehåller syfte, mål på kort och lång sikt, målgrupp, resultat och tidsplan.

Cykelhjälm som tema

Vid Källörsskolan i Östhammar arbetade mellanstadieeleverna med cykelhjälm som tema. De undersökte hur hjälm använts ur ett historiskt perspektiv och i vilka sammanhang hjälm är obligatoriskt idag. De fortsatte med att undersöka hur många som skadats och om hjälmen skulle kunnat förhindra skadan. Även cykelsäkerhet ur ett vidare perspektiv studerades, allt från inventering av närmiljön till intervjuer med sjukvårdspersonal, polisen, föräldrar och lärare.

Resultaten visades på en utställning på biblioteket. Föräldrar involverades i arbetet och informerades om elevernas studier. Föräldrarna beslöt gemensamt på ett möte att alla barn skulle använda cykelhjälm.

Barns inflytande i samhällsplaneringen

Eleverna på Norra Högstadiet i Västervik inledde arbetet med en stadsvandring. Genom stadsvandringarna ökar förståelsen för den gamla trästaden. Eleverna undersökte trafiksäkerheten kring skolan och på skolvägarna. De filmade och fotograferade, intervjuade polisen, kommunpolitiker och tjänstemän samt skrev rapporter. I detta arbete framkom även att många elever var intresserade av att åka skateboard, men saknade en skateboardramp. Eleverna byggde en modell och gjorde en skriftlig förfrågan till stadsarkitekten. En lista med förslag till förbättringar av trafikmiljön skickades till kommunen.

Eleverna fick stöd av en politiker som gjorde en hemställan till Tekniska nämnden att genomföra åtgärder för att förbättra säkerheten och underströk att synpunkter skulle inhämtas från eleverna på Norra Högstadiet. Vissa av elevernas förslag är nu genomförda, bland annat 30-skyltar utanför skolan och eleverna har numera även en skateboardramp.

Barnen undersöker sina skolvägar

Att barn kan förflytta sig på egen hand till och från skolan är viktigt ur hälsosynpunkt och att gå eller cykla är långsiktigt hållbart. Tekniska nämnden i Alingsås fick i uppdrag av Kommunfullmäktige att inventera skolvägar i Alingsås Kommun. I stället för att vända sig till en konsult valde tekniska chefen och biträdande förvaltningschefen för barn och ungdom att vända sig direkt till elever, föräldrar, personal och rektorer på skolor i Alingsås för att involvera eleverna i arbetet.

Bakgrunden till denna undersökning är att så stor del som möjligt av anslaget skulle användas till åtgärder och så lite som möjligt till utredningar. Responsen blev stor, över 300 svar från eleverna skickades in till kommunen. Barn är de verkliga experterna på skolvägar. Efter inventeringen har ett tiotal trafikfallor åtgärdats och en ytterligare undersökning kommer att genomföras för att ytterligare förbättra trafikmiljön.

Flytta hållplatsen för att öka säkerheten

Vid Mjälgaskolan i Borlänge studerade en grupp elever skolskjutsresan. Mjälgaskolan har omkring 300 elever mellan 13 och 16 år, och mer än hälften åker buss till skolan. Eleverna i årskurs 9 studerade några busslinjer och kom fram till att man borde ändra bussvägarna i närheten av skolan.

Eleverna ansåg att det fanns stora trafikrisker för resenärerna mellan avstigningsplatsen och skolan, särskilt på vintern eftersom de fick gå från centrum för att komma till skolan. Många bilister struntade i trafiksignalerna när de skulle korsa den hårt trafikerade Tunavägen. Vissa elever klev av bussen nere vid Siljansvägen för att sedan korsa den fyrfältiga vägen. Det blev närmare till skolan då.

Efter olika studier utformades följande förslag: - Bussen svänger in på Målaregatan, ut via Hummelgatan. Där finns en busshållplats där eleverna kan stiga av. Sedan kan bussen gå vidare ut på Stationsgatan med riktning mot centrum. På det sättet skulle elever få kortare väg och behövde inte korsa Tunavägen. Eleverna testade förslaget på elever och personal på skolan och intervju-personerna tyckte att förslaget var mycket bra, men var något tveksamma om förslaget skulle gå att genomföra.

En torsdag träffade gruppen Dalatrafiks planerare samt en representant för Borlänge kollektivtrafik för att diskutera flytt av busslinjerna.

Mötet inleddes med en rundvandring till de ställen där man ville ändra busslinjen. Under promenaden förklarade eleverna varför de varför de valt att arbeta med bussproblemet. Mötet avslutades i skolan med fika och diskussion. Dalatrafik var positiv till förslaget men kunde inte lova något förrän en teknisk undersökning genomförts.

- Så fort man ändrar färdväg måste man ta hänsyn till de boende och se efter om det behövs göras några fysiska åtgärder i gatan. Ärendet skickades till trafikinämnden, som granskade förslaget.

Någon tid senare kunde man läsa i Borlänge tidning: Nu är hållplatsen på plats. Från och med i måndags stannar skolbussarna på Hummelgatan på morgonen. Det innebär att eleverna vid Mjälgaskolan slipper korsa Tunagatan under rusningstrafik.

- Nu vet vi att det går att påverka politiker, säger de elever som deltagit. De påpekar att de nu har fått bekräftelse på att det går att påverka saker och ting i samhället och att politiker lyssnar.

Trafik och Miljömedveten skola i Jönköping

Jönköpings kommun har genomfört ett projekt med fokus på trafiksäkerhet i klasserna F-9. Projektet är ett samarbete mellan flera förvaltningar, myndigheter och organisationer. Verksamheten tar sin utgångspunkt i nollvisionen.

Syftet har varit att trafiksäkerhetsfrågorna ska vara naturliga och kontinuerliga inslag det vardagliga arbetet i skolan. Målet har varit att öka samarbetet mellan skolorna, föräldrarna och olika aktörer inom trafikområdet. Skolorna ska också utveckla en fungerande handlingsplan.

Själva innehållet i arbetet har varierat mellan skolorna, men fokuserat på barnens närmiljö och trafik i de lägre åldrarna i samarbete med barnens föräldrar. I de högre åldrarna har fokus varit på områden som säker cykel, mopedsäkerhet och alkohol. Ett handlednings- och inspirationsmaterial finns framtaget.

Projektet har utvärderats som visar att alla rektorsområden har deltagit samt att skolans arbete med trafikfrågor fått en starkare roll genom bland annat systematisk fortbildning, konkreta handlingsplaner och involvering av de lokala styrelserna.

Förändrad tidtabell förbättrade barnens säkerhet

När barnen skulle gå till och från skolan i Lönsboda passerade de järnvägen via en obehövad övergång, en så kallad gångfälla. Vissa godståg gick på järnvägen just vid de tider då skolbarnen behövde gå till skolan.

Barn, föräldrar och skolpersonal ansåg att det var en farlig järnvägsövergång. Genom att kontakta tågoperatören, Banverket och Volvo lyckades de få igenom ett beslut om en annan tidtabell för godstransporterna än just vid skolans start och sluttid.

Vid ett antal olika cykel- och gångvägar i närheten av järnvägen har barn påpekat att stängsel och lampor varit trasiga. Genom att lyssna på barns synpunkter har förbättringar av deras skolväg/fritidsväg kunnat genomföras.

Barns erfarenheter och upplevelser av utemiljön bör tas tillvara

Ovanstående exempel visar att trafik och samhällsplaneringsfrågor kan ingå i lärandet för hållbar utveckling. När elevernas kunskaper och egna aktiviteter t.ex. i form av undersökningar görs till en viktig del i undervisningen bidrar detta till att bredda och öka elevernas insikt och förståelse för sammanhang och helheter. Trafik och samhällsplanering tillsammans med frågor om hälsa, säkerhet, miljö, mobilitet m.m. är viktiga områden som alla elever har erfarenhet av och kan utveckla i skolan.

